Всеукраїнський конкурс творчих робіт серед молоді

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Номінація:

«Відбудова та відновлення системи освіти в умовах воєнного стану»

Виконав:

аспірант *Максютенко Олександр Вікторович*

Наукова керівниця:

Данік Наталія Вадимівна,

доцентка, к.е.н., завідувачка кафедри

економіки, менеджменту та фінансів

Миколаївського національного університету

імені В.О. Сухомлинського

Миколаїв – 2024

Коли трапилась війна 2022 року, повномасштабна, і від того – страшна та болюча, все навкруги наче завмерло, весь наш всесвіт волав про необхідність вижити. Я навчався в магістратурі тоді, це був четвер, а в п'ятницю наші викладачі вийшли на заняття, дистанційно (адже ми так і працювали – був карантин по ковіду). І всі, як один, вони намагались нас заспокоїти, надати надію, а також постійно наголошували, що головне, щоб ми і наші рідні були у безпеці. І, саме ці викладачі стали для нас тоді такою соломинкою, що нібито в нас нормальне життя. Ми слухали їх і раділи, що вони є, що вони нас підтримують. І вони так – в дистанційному режимі довели нас до фінішної прямої – ми отримали дипломи під час війни. І вступили до аспірантури, де зараз і навчаємось. Незважаючи ні на що! Всупереч підступності ворогів!

Це – такий, можливо, ліричний відступ потрібен нам для того, щоб зрозуміти, що навіть під час великого і всеохоплюючого лиха освітяни працюють, і виконують свої зобов'язання перед здобувачами освіти. Але, звичайно, освіта не буде колишньою, як і ми всі. Війна змінила нас, наші пріоритети, наші прагнення, мрії та вподобання.

Через військові дії в Україні значно постраждала освітня інфраструктура. За офіційними даними, щонайменше 350 закладів освіти були повністю зруйновані внаслідок обстрілів і бомбардувань. Це включає дитячі садки, школи, університети та інші навчальні заклади. Окрім прямих фізичних збитків, руйнування шкіл має серйозні наслідки для освітньої системи, соціальної стабільності та майбутнього країни:

1) порушення освітнього процесу: зруйновані школи залишили тисячі учнів без можливості відвідувати навчальні заняття в звичайному форматі. Це значно ускладнює процес отримання знань, особливо у віддалених регіонах або на окупованих територіях, де доступ до дистанційного навчання обмежений.

2) перехід на дистанційне навчання: багато закладів освіти перейшли на онлайн-формат навчання. Однак, через брак електроенергії, інтернету, обладнання або безпечного середовища для навчання вдома, багато учнів не мають повноцінного доступу до навчального процесу.

3) масова міграція студентів і викладачів: багато учнів, студентів і викладачів були змушені покинути свої домівки через небезпеку, що також ускладнює продовження навчання та викладання. Міграція також призвела до перенасичення навчальних закладів у безпечніших регіонах країни та за її межами.

4) психологічні наслідки для дітей: втрата можливості навчатися в безпечному середовищі, руйнування шкіл і перебування в зоні бойових дій впливають на психічне здоров'я дітей. Стрес, тривога та травми від війни можуть мати довгостроковий вплив на їхній розвиток і майбутнє.

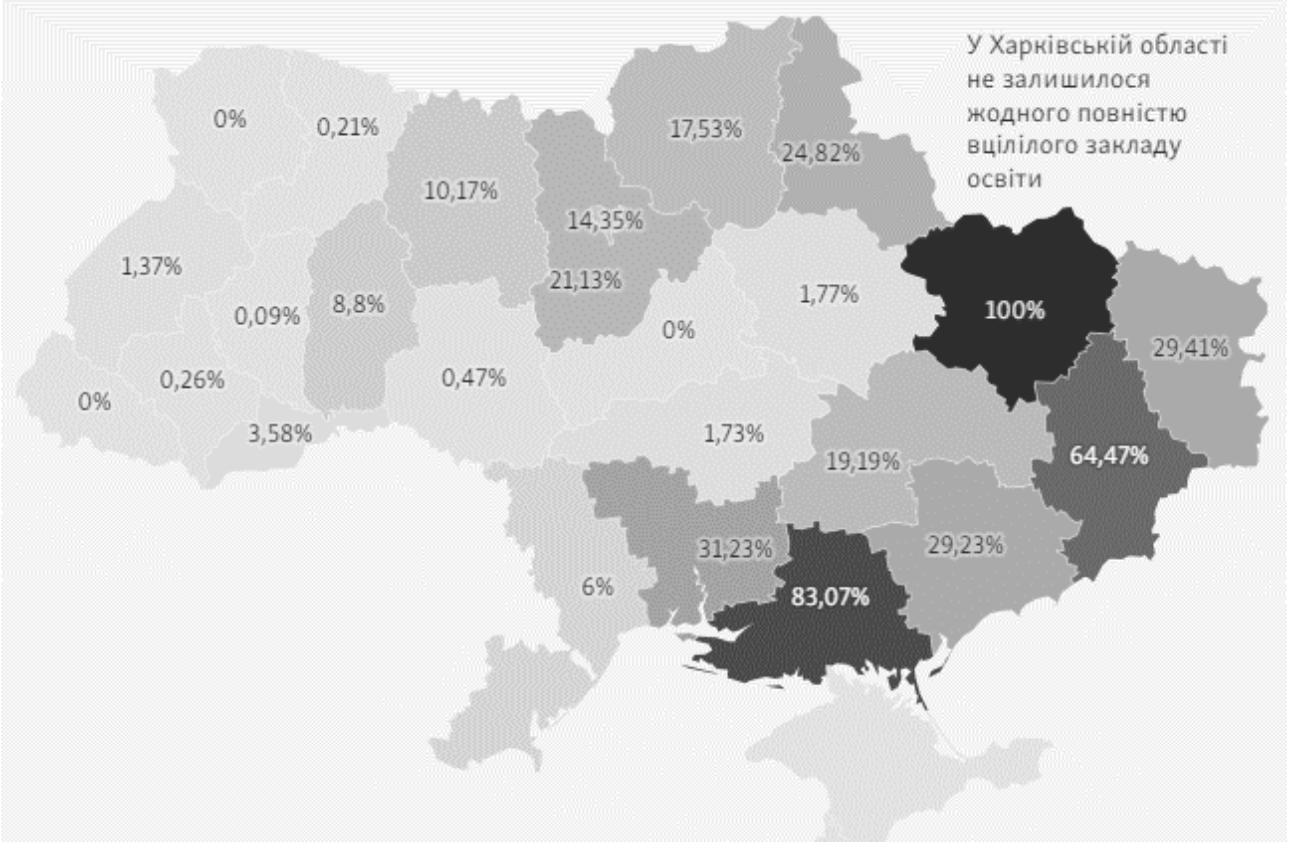

Рис. 1. Зруйновані та пошкоджені заклади освіти України станом на 25.07.2024 р., % *(за даними МОН України)*

5) відновлення після війни: відбудова зруйнованих шкіл вимагатиме значних ресурсів і часу. Окрім фінансових витрат на реконструкцію, також потрібно відновити матеріально-технічну базу, закупити нове обладнання та відновити навчальні програми. Станом на кінець липня 2024 року в Україні було повністю зруйновано 197 шкіл, а ще 1625 зазнали пошкоджень. Вартість

будівництва однієї школи в середньому складає близько 150 мільйонів гривень. Таким чином, для відновлення знищених закладів освіти потрібно приблизно 29,5 мільярдів гривень. Важливу роль у цьому процесі можуть відіграти міжнародні організації та донорські програми.

Згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки України, в умовах війни очне навчання залишається пріоритетним для українських шкіл, однак допускається впровадження змішаного формату. Це означає, що традиційні уроки в класах можуть поєднуватися з дистанційними заняттями, що забезпечує гнучкість в освітньому процесі та враховує безпекові обставини.

Формат змішаного навчання може варіюватися залежно від потреб і можливостей кожного навчального закладу. Наприклад, школи можуть організовувати навчальний процес за схемою "тиждень через тиждень", коли одна група учнів відвідує школу очно, а інша навчається дистанційно, або за моделлю "день через день", де заняття чергуються між присутністю в класі та онлайн-уроками. Існують й інші варіанти організації занять, які можуть бути адаптовані відповідно до місцевих умов.

Кожен навчальний заклад має право самостійно встановлювати розклад уроків у змішаному форматі, виходячи зі своїх ресурсів, кількості учнів та умов безпеки. Це забезпечує можливість максимально ефективно організувати навчання навіть у складних умовах.

Очний та змішаний формати навчання дозволяються на територіях, які контролюються Україною, включаючи такі області як Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська, за винятком тимчасово окупованих територій.

Рішення щодо вибору форми навчання приймає рада оборони відповідної області або обласна військова адміністрація (ОВА), враховуючи безпекову ситуацію в регіоні. Крім того, педагогічна рада кожного закладу освіти має повноваження визначати конкретні деталі організації навчання. Після прийняття рішення воно закріплюється наказом керівника навчального закладу, що забезпечує дотримання адміністративних процедур та правових норм.

Вибір між навчанням в укритті та дистанційним навчанням з дому в умовах війни залежить від кількох важливих факторів: безпеки, якості навчання, психологічного комфорту дітей та доступу до необхідних ресурсів. Давайте розглянемо аргументи за кожен із варіантів.

Таблиця 1

Очне та дистанційне навчання: переваги та недоліки

Форма навчання	Переваги	Недоліки
Очна	Безпека: у разі обстрілів чи інших загроз навчання в укриттях забезпечує фізичний захист учнів і вчителів. Багато закладів освіти облаштували підвальні приміщення як укриття, що дозволяє безпечно продовжувати освітній процес під час повітряних тривог.	Тривале перебування в укриттях може бути психологічно важким для дітей, особливо під час повітряних тривог.
	Соціалізація та інтерактивність: очне навчання, навіть в умовах укриття, дозволяє учням безпосередньо взаємодіяти з однолітками та вчителями. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та підтримує психологічне здоров’я, адже діти відчувають живий контакт, що є важливим елементом навчального процесу.	Технічні обмеження: укриття можуть не мати доступу до сучасних засобів навчання, таких як комп'ютери, мультимедійні пристрої або інтернет.
	Якість навчання: навчання в класі або в укритті забезпечує більш структуровану та організовану освітню програму. Учні можуть отримувати безпосередні пояснення матеріалу від вчителя, що часто є ефективнішим, ніж дистанційне навчання.	Жодне укриття не дасть гарантії збереження життя та здоров’я осіб, що в ньому перебувають, особливо після подій в Полтаві 3 вересня 2024 року
Дистанційна	Безпека та зручність: дистанційне навчання дозволяє дітям залишатися в безпечному місці, не ризикуючи своїм життям під час можливих атак. Воно також знижує ризик для сімей, оскільки діти не змушені виходити з дому до школи в небезпечних умовах	Обмежена соціалізація: відсутність прямого контакту з однолітками та вчителями може негативно впливати на соціальний розвиток дітей.

	Доступ до ресурсів: при наявності стабільного інтернету, комп'ютера чи планшета, дистанційне навчання може бути досить ефективним. Сучасні онлайн-платформи дозволяють інтерактивно взаємодіяти з учителями, отримувати навчальні матеріали та здавати завдання.	Самодисципліна: для багатьох дітей важко організувати себе вдома, дотримуватися розкладу та виконувати завдання без постійного контролю.
	Психологічний комфорт: навчання вдома, в комфортному та звичному середовищі, може бути менш стресовим для дітей, ніж регулярні переїзди в укриття під час тривог. Вони можуть краще зосередитися на навчанні без постійного відчуття небезпеки.	Технічні проблеми: Не всі учні мають стабільний доступ до інтернету або необхідної техніки, що обмежує їхні можливості для якісного навчання.

Отже, у контексті війни оптимальним вибором є змішаний формат, який дозволяє комбінувати безпеку і переваги обох моделей. Коли ситуація дозволяє, очне навчання в школах із доступом до укриття сприяє більш якісному та соціально активному процесу. Проте, коли є підвищені загрози або труднощі з безпекою, дистанційне навчання стає найкращим варіантом, забезпечуючи мінімальний ризик для дітей.

Однак, для того щоб забезпечити високу якість дистанційної освіти, потрібно впроваджувати нові методи та інструменти, що покращують взаємодію здобувачів та викладачів, підвищують мотивацію та полегшують доступ до навчальних матеріалів. Ось декілька альтернативних методів, які можуть суттєво покращити дистанційне навчання в умовах війни:

1. Асинхронне навчання з використанням мікроконтенту, яке передбачає, що здобувачі можуть працювати зі спеціально підготовленими матеріалами у власному темпі, без прив'язки до жорсткого розкладу. Мікроконтент — це короткі, сфокусовані освітні відео, презентації або текстові матеріали, які легко засвоюються і допомагають здобувачам краще концентруватися на конкретних темах. Наприклад, Фінляндія активно використовує асинхронний підхід під час дистанційного навчання, дозволяючи учням працювати в зручний для них час,

що особливо актуально під час кризових ситуацій, коли інтернет-зв'язок може бути нестабільним.

2. Платформи з гейміфікацією для підвищення мотивації в дистанційному навчанні допомагають залучати учнів до процесу, роблячи його більш цікавим. Це може бути застосування інтерактивних завдань, змагань, вікторин та рівнів, де учні заробляють бали або досягають нових етапів за виконання завдань. Наприклад: Classcraft (США) – платформа для гейміфікації освіти, яка дозволяє перетворити навчальний процес на гру з елементами рольового геймінгу. Учні виконують завдання, допомагають одне одному та заробляють нагороди, що підвищує їхню мотивацію.

3. Використання штучного інтелекту (AI) для персоналізації навчання може аналізувати прогрес учнів, їхні успіхи та прогалини, і на основі цих даних пропонувати індивідуальні навчальні шляхи. Це дозволяє учням працювати над тими темами, де вони мають більше труднощів, і отримувати рекомендації для їх вирішення. Наприклад: Squirrel AI (Китай) – платформа, що використовує штучний інтелект для створення індивідуальних освітніх планів для учнів. Це допомагає забезпечити, щоб кожен учень міг засвоїти матеріал на власному рівні та в своєму темпі.

4. Використання VR/AR-технологій для інтерактивного навчання, тобто віртуальна та доповнена реальність можуть зробити дистанційне навчання інтерактивним і більш захопливим. Завдяки VR/AR технологіям учні можуть віртуально подорожувати музеями, проводити експерименти у віртуальних лабораторіях або досліджувати історичні події в реалістичному середовищі. Наприклад: Google Expeditions – платформа, яка дозволяє учням за допомогою VR-окулярів "відвідувати" визначні місця світу або досліджувати природні явища. Це розширює можливості навчання і робить його доступним навіть під час дистанційного режиму.

5. Використання чат-ботів та голосових помічників може допомагати учням виконувати рутинні завдання, відповідати на питання, надавати швидку допомогу з навчальними матеріалами та навіть перевіряти домашні завдання.

Голосові помічники можуть сприяти інтерактивному навчанню, полегшуючи доступ до інформації та виконання завдань. Наприклад: Hubert.ai (Швеція) – чат-бот, який допомагає вчителям проводити оцінку учнів та автоматично збирати зворотний зв'язок. Це знімає частину адміністративного навантаження з викладачів і дозволяє краще підтримувати учнів.

6. Змішане навчання з використанням "перевернутого класу" (Flipped Classroom). Модель "перевернутого класу" є особливо корисною під час дистанційного навчання. Учні самостійно вивчають новий матеріал за допомогою відео або онлайн-лекцій, а під час онлайн-занять фокусуються на практичних завданнях, обговореннях та розв'язанні проблем. Наприклад: у Франції та Канаді цей метод активно використовується для підтримки дистанційного навчання, дозволяючи учням готуватися до занять заздалегідь, а уроки присвячувати закріпленню знань і активному обговоренню.

7. Спільне навчання в малих групах (Peer Learning) через онлайн-платформи сприяє кращій взаємодії та підтримці один одного. Такий підхід дозволяє учням пояснювати матеріал один одному, що сприяє більш глибокому розумінню та колективному вирішенню завдань. Наприклад: Zoom та інші відеоконференц-платформи дозволяють створювати малі групи, де учні можуть працювати над спільними проєктами, обговорювати матеріали та ділитися ідеями. Цей підхід допомагає зберегти відчуття соціальної взаємодії навіть на відстані.

8. Віртуальні кабінети підтримки (Tutoring Hubs) для учнів, які мають труднощі з певними предметами. Віртуальні кабінети з підтримки дозволяють учням отримати допомогу від наставників чи педагогів у реальному часі або через чат-платформи. Наприклад: Schoology – онлайн-платформа, що надає можливість інтегрувати підтримку для учнів через віртуальні кабінети та форуми, де педагоги можуть надавати індивідуальну допомогу.

9. Також, нам відомо, що і держава не стоїть осторонь діджиталізації освіти, і постійно ініціює інновації в освіті, як от зараз впровадження мобільного застосунку «Мрія», який є першим освітнім державним застосунком

для учнів, батьків і вчителів, і після тестування, яке зараз триває ми сподіваємось, що «Мрія» надихатиме вчитися та допоможе кожному знайти себе в сучасному світі.

Застосування цих альтернативних методів під час війни може значно підвищити якість дистанційного навчання. Інтерактивні платформи, індивідуальний підхід, гейміфікація, а також використання новітніх технологій, таких як VR та AI, дозволяють компенсувати відсутність фізичної присутності в школі і роблять процес навчання більш цікавим та ефективним.

Попри всі виклики війни, система освіти залишається одним із найважливіших стовпів, на яких будується майбутнє країни. Відбудова шкіл, впровадження інноваційних методів навчання та адаптація до нових реалій – це не лише питання відновлення інфраструктури, а й інвестиція у відродження нації. Освіта – це ключ до формування покоління, яке зможе відновити та розвинути країну після війни. У кожному класі, у кожній онлайн-лекції, у кожному зусиллі відновити навчальний процес закладено надію на те, що діти виростуть сильними, мудрими та здатними творити краще майбутнє. Незламність, яка проявляється у цих зусиллях, стане фундаментом для нової, мирної та процвітаючої України, яка завжди ставитиме знання та розвиток своїх громадян на перше місце.